

21 DALA FÖRFATTARE

21 DALAFÖRFATTARE

Länsbibliotek Dalarna
lansbiblioteket@falun.se
www.lansbibliotekdalarna.se

RED Bisse Falk
OMSLAGSBILD Anna Sjons Nilsson
GRAFISK FORM Eva Kvarnström
TRYCK Sahlanders Grafiska AB 2011

**För författarnas kompletta
verkförteckningar se
www.dalalitteraturen.se**

Förord

Dalarna har en rik tradition av konst och kultur. Med sin speciella karaktär, historia, natur och sina människor har landskapet frambringat, lockat och inspirerat konstnärer i alla tider.

Berättelser, målningar, musik, textil och hemslöjd har skapats här. Hit kommer också varje år människor som vill ta del av Dalarnas rika kulturskatter.

Med den här skriften vill vi lyfta fram och åskådliggöra några skönlitterära dalaförfattare. En del är födda och uppvuxna här, andra har valt att flytta till Dalarna för att bo och arbeta. Gemensamt för dem är att de funnit kraft och skaparanda ur Dalarnas mylla.

Vi hoppas att du ska bli stimulerad till läsupplevelser – och bland dalaförfattarna hitta en ny favorit.

Finner du inte den du söker här, eller får du mersmak och vill läsa om fler? Gå då in på www.dalalitteraturen.se

INNEHÅLL

- 4 Otilia Adelborg
- 6 Dan Andersson
- 8 Gunder Andersson
- 10 Lars Ardelius
- 12 Werner Aspenström
- 14 Bisse Falk
- 16 Krister Gidlund
- 18 Göran Greider
- 20 Anna Hallberg
- 22 Elvira Birgitta Holm
- 24 Bengt Emil Johnson
- 26 Erik Axel Karlfeldt
- 28 Birgitta Lillpers
- 30 Rune Lindström
- 32 Lotta Lotass
- 34 Johanna Nilsson
- 36 Rune Pär Olofsson
- 40 Tony Samuelsson
- 42 Aino Trosell
- 44 Johan Werkmäster
- 46 Boel Werner
- 48 *Fler dalaförfattare*

Ottilia Adelborg

1855–1936 • FÖDD I KARLSKRONA, FLYTTADE TILL GAGNEF 1903

Ottilia Adelborg var en av våra första riktiga barnboksförfattare – både som skribent och illustratör var hon en föregångs kvinna. Mest känd är hon för sina vackra akvareller som illustrerat böcker både för barn och svenska tidningar.

Hon föddes 1855 i Karlskrona. Vid den här tiden fanns det inte många svenska barnböcker.

– Den enda barnbok jag såg när jag var liten var Pelle Snusk, berättade hon. Och den tyckte jag rysligt mycket om! Titelbladet gav mig mycket att fundera på. Där stod Pelle Snusk med hår som en riktig risbuske och med långa förfärligt vassa naglar på fingrarna. Det var mycket märkvärdigt! Att tänka att håret kunde bli så där grovt av sig självt, bara man inte blev kammad. Och att naglarna skulle kunna växa så rysligt, om de ej blev klippta! Jag hade god lust att försöka med håret...

Ja, Ottilia Adelborg tyckte att Pelle Snusk var en utmärkt bok! Att sitta på golvet med den boken i knäet var det allra roligaste hon visste.

– Detta roliga hände bara någon enda gång, då vi var bjudna till den familj, där boken fanns.

»» Man låtsas för sig själv alltihop, det som skall stå i boken. Och kan man bara låtsas riktigt, riktigt ordentligt, så ser man det för sig. Och sen är det bara att rita det. Men fast det låter lätt är det en ganska kinkig sak.

När Ottilia Adelborg var tio år dog hennes pappa och familjen flyttade till Stockholm, där hon så småningom började på Tekniska skolan (nuvarande Konstfack) Redan under studieåren publicerade hon sina bilder i den tidens barntidningar.

Om sitt bildskapande skrev Ottilia Adelborg:

– Det är minsann ingen lätt sak. För när man skall rita en alldeles ny bok, så har man ju ingenting alls att se efter. Man måste hitta på alltsammans! Men det är just det som är det roliga! Det är nästan som när man leker som barn. Man låtsas – Man låtsas för sig själv alltihop, det som skall stå i boken. Och kan man bara låtsas riktigt, riktigt ordentligt, så ser man det för sig. Och sen är det bara att rita det. Men fast det låter lätt är det en ganska kinkig sak.

1885 debuterade hon med BARNENS JULBOK som är den bok som räknas som den första svenska barnboken med kvalitet. Med titlar som PRINSARNES BLOMSTERALFABET 1892, BLOMSTERSIFFROR 1894 och PELLE SNYGG OCH BARNEN I SNASKEBY 1896 förnyade hon genren. Böckerna hade ett helt annat pedagogiskt anslag än tidigare böcker som riktade sig till barn. Mest känd är Ottilia Adelborg för Pelle Snygg och barnen i Snaskeby som översattes till många språk.

Tillsammans med sina systrar Maria och Gertrud flyttade hon 1903 till Gagnef, en miljö där hennes konstnärskap och stora intresse för kulturarvet blomstrade. Hon engagerade sig djupt i hembygdsfrågorna. Tack vare Ottilia Adelborg blev den gamla bondekulturen med dess seder, bruk, hantverk och folktro bevarat för framtiden. I Gagnef levde hon sedan till sin död 1936.

VERK I URVAL

Barnens julbok 1885

Prinsarnes blomsteralfabet 1892

Blomstersiffror med rim 1894

Pelle Snygg och barnen i Snaskeby 1896

Från Gagnä-mäns näs 1909

Gråns: en by som varit 1918

Dan Andersson

LEVDE 1888–1920 I GRANGÄRDE

Dan Andersson är en av våra mest folkkära diktare. Knappt någon annan poet har blivit tonsatt så mycket som han. Han satte också själv musik till några av sina dikter. Hans språk rör långt ner i folksjälen med fantasieggande naturbilder och starka känslor.

Dan Andersson växte upp i Dalarnas södra finnskog med fattigdomen ständigt närvarande. Hans farmor Anna Stina var ensam om att ta hand om sina fem barn. Iskalla vinterdagar pulsade hon genom snön över Hörkensjöns isar till Grängesberg där hon kunde sälja torrvedsbloss för några öre styck. Hon fick också kämpa mot Bruket, som ville vräka familjen från stugan i Bränntjärn. I fyra år processade hon mot dem utan att ge sig. Ja, hon fick till och med sitta fyra dagar i fängelse när hon inte kunde betala böter. Till slut tog Bruket det ena huset. Men rökpörtet lyckades hon rädda genom att flytta det fyrtio meter till fri mark.

Den bakgrunden gav Dan Andersson en stark klasskänsla – som finns med i hela hans författarskap. I *KOLVAKTARENS VISOR* 1915, har han använt sig av sin far Adolfs dagboksanteckningar.

*Rikmän togo våra skogar,
togo våra magra tegar,
togo våra barn och hustrur.
Ville göra oss till slavar,
och förbjuden blev vår jaktmark,
brott det blev att högdjur döda.
Men jag tänkte: Jag vill hämnas,
edra högdjur vill jag fälla
för edert rov må mätta
mig och mina glupska ungar*

UR KOLVAKTARENS VISOR 1915

Dan Andersson debuterade med *KOLARHISTORIER* 1914, royaltyn använde han till att studera på Brunnsviks Folkhögskola, där han skrev nästa bok *KOLVAKTARENS VISOR*. På Brunnsvik blev han gärna medelpunkten i umgänget, med sina skämtsamma upptåg, berättelser och visor.

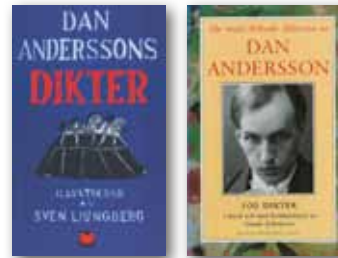
Hans kanske mest intressanta diktsamling är *SVARTA BALLADER* som utkom 1917 och innehåller dubbelbottnade gåtfulla dikter.

Fram till sin tragiska död 1920, då han förgiftades efter att hans hotellrum röckts med cyanväte mot ohyra, gav han ut minst en bok om året.

**Jag vet ej om fullare fröjd står att nå
än när läpparna skälva av gråt,
om vi någonsin leva så gränslöst som då,
när pannan av ångest är våt.**

UR »TILL SMÄRTAN«

VERK I URVAL

Kolarhistorier 1914

Kolvaktarens visor 1915

Det kallas vidskepelse 1916

Svarta ballader. Dikter, 1917

De tre hemlösa 1918

David Ramms arv 1919

Chi-mo-ka-ma. Berättelser från norra Amerika 1920

FOTO GATO LEIN

Gunder Andersson

FÖDD 1943 I BYVALLA, AVESTA

Gunder Andersson debuterade 1974 med novellsamlingen ÖVER SKAKLARNA. Sedan dess har han, förutom mycket annat, skrivit närmare 150 noveller. I flera decennier har han varit knuten till Aftonbladets kulturredaktion.

Han skriver lika gärna om folkliga nöjen som djuplodande texter.

– Mitt skrivande kan väl enklast karakteriseras som gränsöverskridande, säger han. Jag har arbetat i alla genrer (noveller, romaner, dikter, essäer, reportageböcker, barn- och ungdom, ett par pjäser) fast hela tiden med basen i kulturjournalistiken.

Gunder Andersson har genom hela sitt författarskap behållit sitt sociala och politiska patos. Men han har ändå aldrig väjt för den politiska vänsterns problem med elitism och han rannsakar hela tiden sig själv. Därför skriver han även om svek mot ursprunget och främlingskap i nya sociala sammanhang.

Som en del av författarkollektivet Fyrskift vill han aktualisera arbetardiktningen i Sverige med bland annat antologierna VÄGARBETE 1985 och VÄGVAL 1987. Fyrskift tilldelades

» Kulturjournalistiken är inte bara födkrok utan framförlallt för att ingenting där känns för likgiltigt att nalkas på ett seriöst, granskande och analytiskt sätt.

Ivar Lo-Priset 1990 för att de med individuell särart skildrat arbetarklassen ur ett delvis annat perspektiv.

Att läsa Gunder Andersson är aldrig tråkigt. Han skriver med en humoristisk drive och satirisk udd. Det är synligt redan i novellsamlingen *KARL FELDT VEM ÄR DET?* 1974, som utspelar sig i landsbygdsmiljö under omvandling.

1984 kom Gunder Andersson ut med *FOTOALBUM*, självbiografiska dikter illustrerade med privata fotografier – något av ett naivistiskt verk, som kanske visar Gunder Anderssons signum på bästa sätt.

2007 utgavs första delen i hans barndomstrilogi *POJKEN I BRUNNEN* och 2008 *BASKERMANNEN, DÖDEN OCH JOE WALCOTT*. De är uppbyggda av anekdoter fyllda av humor, äventyr.

– Jag är född i en stuga mitt i skogen öster om Byvalla, rätt nära gästrikegränsen, där pappa jobbade som skogsarbetare, berättar han.

Uppväxten tillbringade han i olika byar i närheten av Avesta. Miljöer som oavbrutet gått igen i hans skrivande, nu senast i några av novellerna i *I PIANOSKOR OCH HUVUDVÄRKSOSTYM*, som kom hösten 2009.

VERK I URVAL

Över skaklarna 1974

Karl Feldt, vem är det? 1974

Fotoalbum 1984

Djävulen i Notre Dame 1987

Dubbel-8 och andra berättelser 1998

Pojken i brunnen 2007

Baskermannen, döden och Joe Walcott 2008

I pianoskor och huvudvärkskostym 2009

FOTO ULLA MONTÅN

Lars Ardelius

FÖDD 1926 I FALUN

Lars Ardelius är en av våra främsta epiker. Han debuterade med DAGLIGT ALLEHANDA 1958, en samling fingerade dokument han skrev som ett formexperiment. Därefter har han gett ut ett fyrtiotal böcker.

OCH KUNGEN VAR KUNG, TID OCH OTID, PROVRYTTARE samt KURAGE är en historisk serie som tillhör några av Lars Ardelius främsta verk. Den börjar på 1700-talet och sträcker sig fram till modern tid.

Mest uppmärksammas har hans självbiografi blivit. Den första boken BARNSBEN 1986, blev nominerad till Nordiska Rådets pris.

I novellsamlingarna LILLA SOCKERSTUNDEN 1998, INGEN ÅLDER 2003, EN LYCKAD BEGRAVNING 2005 samt LIVS LEVANDE 2010 skriver han med humor och värme om hur det är att leva på gränsen till den definitiva ålderdomen.

Lars Ardelius föddes i Falun.

– Falun utgör miljön i INGEN ÅLDER, som handlar om ännu vitala pensionärer, men framförallt har jag skildrat den i BARNSBEN, första delen i mina memoarer. Även i LIVS LEVANDE, den i höst aktuella femte och sista delen av memoar-

» Med allt större otålighet sökte jag gestalta min grundupplevelse av livet på ett sätt som inte degraderade förnuftet men ändå gav känslorna fritt spelrum.

LARS ARDELIUS BESKRIVER SIN LITTERÄRA UTVECKLING I SINA MEMOARER

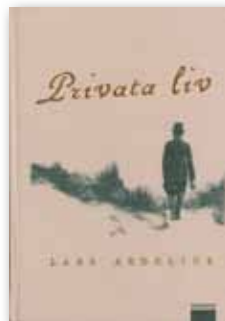
erna, har Falun krävt att inte bli bortglömd.

Under hans första 13 år var Dalarna för honom synonymt med Falun.

– Vi bodde i spännande närhet till den höga fängelse-muren, berättar han. Bara några kvarter bort bodde Selma Lagerlöf i sin bergslagsgård. Staden var full av utmaningar. De väldiga slagghögarna, den bristfälligt inhägnade Stora Stöten, regementets skjutbana och Kålgårdsbadet med sitt märkligt porterfärgade vatten.

Förutom att verka som författare har Lars Ardelius bland annat hunnit med att vara sjöman, lantarbetare, lärare, konstföreläsare, psykolog och ordförande i Sveriges Författarförbund. Och han har fått ett flertal litterära priser.

År 2009 fick han Lunde-Q-priset. Juryns prismotivering lyder: »2009 år LundeQ-pris tilldelas Lars Ardelius novellsamling *Privata liv*, en samling i sin enkelhet snillrikt genomlysande berättelser om stora författares vardagliga mänsklighet. Med varm inlevelse, kongenialt språk och nyansrikedom för Lars Ardelius läsaren till ett gränsland, där fakta och fiktion flyter samman och bildar ny litterär mark.«

VERK I URVAL

Dagligt allehanda 1958

Kronprinsarna 1972

Barnsben 1986

Kurage! 1993

Ingen ålder 2003

En lyckad begravning 2005

Livs levande 2010

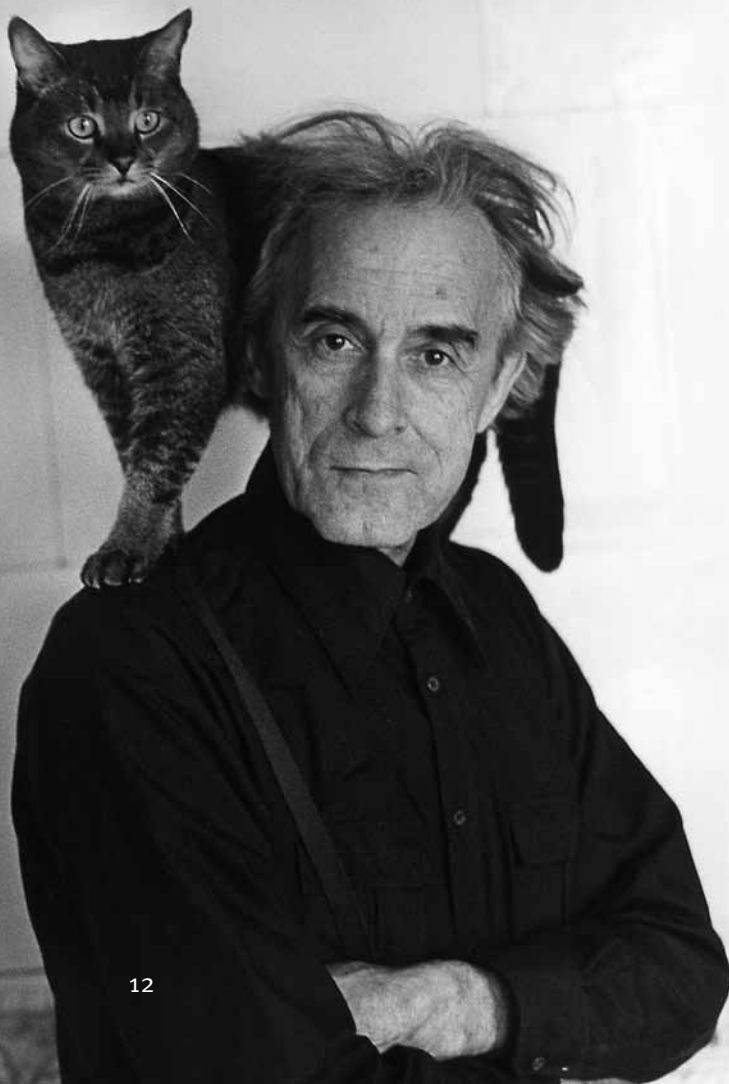

FOTO HANS OLA ERICSON

Werner Aspenström

1918–1997 • FÖDD I TORRBO, SMEDJEBACKEN

Werner Aspenström var en av de främsta fyrtiotalisterna – författare som skrev oppositionellt och experimentellt under 1940-talet.

Han växte upp i Torrbo utanför Smedjebacken. Då han bara var någon månad gammal dog fadern i Spanska sjukan.

Efter folkskolan bidrog Werner Aspenström till familjens försörjning med olika arbeten. 1936 började han studera vid Sigtuna Folkhögskola och läste in realskolan, innan han flyttade till Stockholm där han tog en filosofie kandidatexamen. Snart blev han också medlem av redaktionen för tidskriften 40-tal.

Hans genombrott kom 1946 med den modernistiska diktsamlingen *SKRIKET OCH TYSTNADEN*. Det befästes av *SNÖLEGEN* 1949, där han utvecklat sitt språk till att rymma både framsynta och mångtydiga symboler. Så småningom började han gestalta sina verk konkretare och naturen fick ett större utrymme tillsammans med de stora livfrågorna.

Gång på gång återvände han i dikterna till sitt barndoms landskap i Bergslagen. Men det var först i *HUNDARNA* 1954 som det blev tydligt.

I prosaboken **BÄCKEN** 1958 beskriver han sin uppväxt i Torrbo. Den har av kritiker utsetts till att vara en av de mest intagande djupdykningar som någon svensk författare har gjort i sitt ursprung. Bäckén är full av detaljer som får läsaren att inte bara följa med Werner Aspenström dit utan också gå in i berättelsens närbild.

»Vissa dagar kan allt inträffa...« skrev han i **EFTERSKRIFT TILL LJUSET I BÄCKEN**. »Där du nyss tyckte dig se allenast förkalkad ondska och ett äta-och-ätas, där lägger du märke till små motströmmar av kärlek... På en planet mellan Mars och Venus, i dörrspringan på en lada i utkanten av en by, i ett land som kallas Sverige, under dess konung Gustaf V:s regeringstid, öppnade en sommarkväll en korsspindel sin tilltrasslade ryssja och lät en harkrank löpa...«

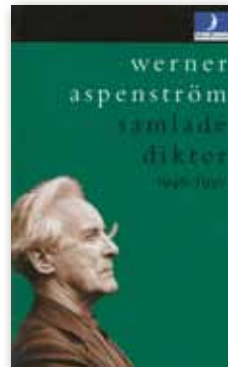
I slutet av 1960-talet påverkades Werner Aspenström av det politiska vänsterklimatet, vilket märks i diktsamlingarna **INRE** 1969 och **UNDER TIDEN** 1972. Så småningom tog funderingar om livet och tiden över. Och dikterna blev mer lågmälda.

1981 valdes han in i Svenska Akademien, som han sedan lämnade i samband med den inflammerade Rushdie-affären. Till skillnad från Lars Gyllensten och Kerstin Ekman gick han emellertid inte ut i offentlig strid.

Sardinien vill att burken öppnas mot havet.

UR »SARDINIEN PÅ TUNNELBANAN«

VERK I URVAL

Förberedelse 1943

Skriket och tystnaden 1946

Hundarna 1954

Bäckén 1958

Sommar. Om naturen, människorna och tidens gång 1968

Israpport 1997

FOTO BISSE FALK

Bisse Falk

FÖDD 1950 I KOLMÅRDEN • BOR I LEXSJÖBO, SMEDJEBACKEN

Bisse Falk, barnboksförfattare som debuterade under 1970-talets socialrealistiska tid med *MÅRTENS MORGON* foto-illustrerad av Martin Naucmér. Efter ytterligare några barnböcker kom första delen i en naturboksserie, *BARNENS FLO-RA* ut 1981 som hon skrev tillsammans med Lena Kallenberg (som numera också är bosatt i Dalarna). Med den förnyade de den svenska faktaboken för barn, genom att blanda in sagor och spännande berättelser.

Sedan Bisse Falk lärde sig bokstäverna i femårsåldern har hon skrivit.

– I början i hemlighet. Efter första boken 1977 vågar jag visa upp det, berättar hon. Att skriva är mitt sätt att ta till mig verkligheten. Jag behöver fiktionen för att förstå det faktiska. Jag behöver också det faktiska för att stilla min nyfikenhet. Därför skriver jag också faktaböcker. Men det finns en skäl till; när jag tycker mig ha koll på verkligheten, vill jag så gärna dela med mig av den.

Tillsammans med Lena Kallenberg har hon skrivit ett tjugotal faktaböcker för barn. Men det har blivit minst lika många egenförfattade.

» LO. Förr trodde man att lon såg så bra att den till och med kunde se igenom väggarna. Man sa att om ett lodjur på midsommarnatten såg igenom väggen till det hus man bodde i, skulle man bli lika vaksam och skarpsynt som lon själv.

UR »ROVDJURSBOKEN«

MIN VITA ÄLG 1998 är en kärleksroman för unga, samtidigt som den är en spännande äventyrshistoria. Den kom 3:a på Boktoppen – läsarnas egen topplista – det året.

Bisse Falk flyttade till Dalarna 1990.

– Jag hade tänkt flytta lite närmare Stockholm – då bodde jag i Vadstena, säger hon. En annons om ett hus i byn Lexsjöbo förde mig över Dalagränsen. Insåg strax att detta inte var nära Stockholm, vände bilen, tittade upp, såg den gula gammaldagsa skylten Lexsjöbo 4 kilometer, vände bilen igen och körde fyra kilometer till. Sen var jag förhåvad. Kniporna nere vid den lilla tjärnen, vitsipporna i backen, rådjuret vid skogsranden...

Som naturboksförfattare bor Bisse Falk i sitt eget litterära landskap. Hennes rötter har grävt ner sig i Dalarnas mylla. Här finns också människorna som öppnat sin famn för henne – som delat med sig av sin kunskap och vänskap. Kunskap som hon använt i sina ungdomsromaner och naturböcker.

– Min bok ROVDJURSBOKEN – DE FYRA STORA 2008 skulle jag aldrig skrivit om jag bott kvar i Vadstena.

VERK I URVAL

Mårtens morgon 1977

Vargatider 1994

Carmen och morgonrodnadens fågel 1995

Min vita älg 1998

Jonna och rävingen 2001

Rovdjursboken: de fyra stora 2008

Dunawi och naturens hämnd 2009

www.bissefalk.nu

Krister Gidlund

1943–2010 • FÖDD I VÄRMLAND, FLYTTADE TILL HEDEMORA 1984

Krister Gidlund var förläggaren som blev författare. Han skrev en rad böcker inom skilda genrer: diktsamlingar, barnböcker, dramatik, faktaböcker och romaner.

Krister Gidlund föddes i Värmland 1943 men hade sina rötter i Västerdalarna, där han tillbringade fritiden hos mor- och farföräldrarna. Fadern Alfons Gidlund blev tidningsman och så småningom chef för Tidens förlag. Så det skrivna ordet och bokutgivning kom att präglade hans uppväxt. Redan efter studietiden i mitten av 60-talet startade han tillsammans med fadern förlaget Bok och Bild samt några år senare Gidlunds förlag tillsammans med hustrun Gertrud – i vilket förlag även dottern Sara är verksam sedan ett decennium.

Förlagsarbetet i Stockholm tog all Krister Gidlunds tid. Men då han och Gertrud 1984 flyttade till hustruns barndomshem utanför Hedemora, återupptog han ungdomens poesiskrivande.

1993 debuterade han med diktsamlingen TRASTEN I TRASTEN på Bonniers. I denna diktsamling och de följande rör han sig, tillsammans med sina läsare, alltsomoftast mellan Dalälvens strand och Sjulsbo klint, mellan gräs och moln.

»» Ljuset drogs för. Och plötsligt var det morgon.

UR »FÅGLARNA LÄRDE OSS INGENTING«

År 2000 kom hans första barnbok **PUTTE DAMMSUGER** på Rabén & Sjögren, med bilder av Ann Forslind. Det är en lekfullt rimmad berättelse om hur allt kommer i vägen för Putte och sugs in i dammsugaren. Pappa och mamma, huset, staden, ja till sist sugs hela universum in i dammsugaren. En tankeväckande och otyglad barnbok.

På sitt eget förlag gav han ut **ATT GÖRA SIN EGEN BOK** 2000.

– Det skrivs ju oerhört mycket här i landet, sade Krister Gidlund. Svårt är dock att få ett förlag att nappa. Ett gott alternativ är då att göra boken själv. Det gör även etablerade författare ibland, som till exempel Lotta Lotass.

Med komedin **DEN FULLÄNDADE KYSSEN** 2001 debuterade han som dramatiker på radioteatern.

Romanen **NEDRÄKNING** utgiven på Heidruns förlag 2010 är den tragikomiska historien om en man som med olika medel söker ett fäste i tidens grumliga ström. En tämligen

frånstötande figur, som man först tar avstånd ifrån för att efter hand alltmer känna igen sig i. Och man kanske frågar sig: Hur mycket ägnar vi inte oss själva åt att kontrollera vår tillvaro, där kaos ständigt lurar runt hörnet?

VERK I URVAL

Burfågeln 2003

Fåglarna lärde oss ingenting 2008

En blev du, med bilder av Claes Jurander 2009

Bokförläggaren. Tillbakablickar på ett yrke 2009

www.gidlunds.se

Göran Greider

FÖDD 1959 I SÖRMLAND • BOR I DALA-FLODA

Göran Greiders kreativa författarenergi slutar aldrig att förvåna.

– Jag skriver ständigt, säger han, dikter, essäer, biografier, debattböcker, och artiklar. Syftet är alltid att berätta om skärningspunkten mellan vår egen tid och mig själv.

Arbetat för hårt i trädgården.

Grävt för mycket.

Lyft.

Rensat.

Kånkat.

*Som om jag ville föra in
själva den onda tiden
i grönskan.*

UR KATTERNA KOMMER IN FRÅN MÖRKRET 2009

Göran Greider gav ut sin första diktsamling 21 år gammal 1981, VID FÖNSTRET SLÅR ENSAMHETEN UT. I ett debutantporträtt skriver han: »Just nu har jag anställning på SKF i Katrineholm, är sammanflyttad med Marie och i övrigt tämligen överksam«. Något som ju ändrats med åren.

» De hörde våra röster på långt håll och kommer nu springande runt husknuten för att hälsa på oss:

Vänliga ansikten i mörkret.

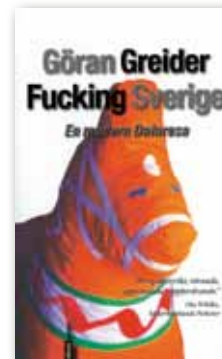
UR »KATTERNA KOMMER IN FRÅN MÖRKRET«

Diktsamlingen MOTSÅNG 1986 jämfördes med Tranströmers diktning för hans förmåga att ge det vardagliga en poetisk lyster.

2008 utkom hans bok med den vackra titeln DET GÅNGNA ÄR SOM EN DRÖM OCH DET NÄRVARANDE FÖRSTÅR JAG ICKE. EN BOK OM DAN ANDERSSON. Där får vi möta Dan Andersson i en delvis annorlunda skepnad än vad som är vanligt, i hans klivenhet mellan land och stad.

Göran Greider är född och uppvuxen i Sörmland. Efter att ha studerat på universitetet i Stockholm arbetade han som kulturjournalist på Dagens Nyheter. 1999 anställdes han som chefredaktör för Dala-Demokraten och köpte ett hus i Dala Floda.

– När jag var barn hälsade vi ofta på hos mina släktingar i Dalarna, berättar han, så mina somrar talade liksom dalmål.

Som journalist och debattör är Göran Greider känd både för sin rappa tunga och sin humor. Veckans Affärer har utsett honom till en av landets tio starkaste opinionsbildare.

Han har fått många litterära priser, bland annat Ivar Lo-priset 2008.

VERK I URVAL

Vid fönstret slår ensamheten ut 1981

Motsång 1986

När fabrikerna tystnar 1995

Fucking Sverige. Byn, bruket, skogen – en modern dalaresa 2001

Det gångna är som en dröm och det närvarande förstår jag icke 2008

Katterna kommer in från mörkret 2009

Det måste finnas en väg ut ur det här samhället 2010

FOTO SARA MAC KEY

Anna Hallberg

FÖDD 1975 I HÄRNÖSAND • UPPVUXEN I FALUN

Anna Hallberg uttrycker sig på sitt alldeles egna sätt i sina dikter. Första boken *FRIKTION* 2001 startade en debatt om innehåll och form. Språket är laddat med bilder och symboler. Varje ord är omsorgsfullt valt, rytmen exakt och det finns en klar mening.

2004 kom nästa diktsamling *PÅ ERA PLATSER*. För den fick hon Aftonbladets litteraturpris och blev även nominerad till Nordiska rådets litteraturpris.

Förutom poesi skriver hon även litteraturkritik i *Dagens Nyheter*. Den fungerar som en motvikt för henne, kreativt och roligt.

– Poesin är mer plågsam att skapa, mer krävande, säger hon. Den innefattar en ständig känsla av förlust, men i vissa ögonblick megalomant (storhetsvansinnigt) berusande och svindlande. En rymd som öppnas, för det mesta avgrundslig, någon gång lätt, stor och lyckligt självklar.

Anna Hallberg deltar också i kulturdebatten där hon skrivit ett rasande inlägg om hur den kvalitativa men snäva litteraturen utarmats till förmån för det kommersiella.

– Det är en skam att Sverige inte menar sig ha vare sig intresse av eller råd att försörja ett anständigt intellektuellt

och konstnärligt klimat. Det är ovärdigt. Och det ger ett destruktivt och minnesförlöande samhälle som på sikt urholkar demokratin och ökar skillnaderna mellan klasserna.

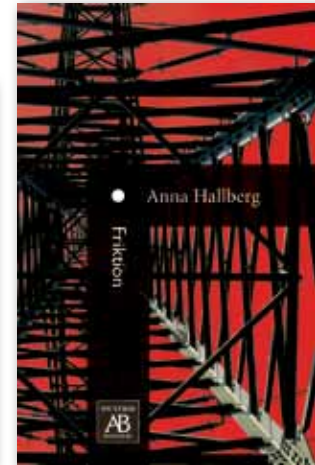
Anna växte upp i Falun och gick hela sin skolgång här:

– Biblioteken, Dalateatern och skrivargruppen som vi bildade på gymnasiet, har nog påverkat mitt skrivande på många olika sätt. Men också inlandsklaustrofobin som finns i den faluröda Carl Larsson-idyllen.

*fladdrar i en gul buske vid tunnelbanestationen. det är en tjock grusväg. mycket sten.
dragstiftet som tuschet rinner igenom. ett sidenskärp.
eller en vass tunga. barriärerna kan ligga före befruktningen. bromsklotsar. och amalgam. vad som stoppar.
och väljer.
världshälsoorganisationen ställer sig kritisk till åtgärderna. att han själv skulle ha varit berusad tillbakavisar han bestämt. banden bryts och sträcks. aldrig aldrig aldrig mer. dina huvuden händer. floder över kartorna ådror stränder vågorna bryts mot minnesbanken och jag tänker gul blå en veteåker på ett fotografi från Skåne. detta ansvar är oåterkalleligt.
emaljen i ditt runda öra tugga nu. och svälj. ett radband
bön efter bön efter bön i svalget.*

UR MIL 2008

» Det var länge sedan man slutade tala om litteratur och började prata om böcker.

VERK I URVAL

Frikten 2001

på era platser 2004

Mil: dikt 2008

Colosseum, Kolosseum 2010

FOTO STINA JOHANSSON

Elvira Birgitta Holm

FÖDD 1945 I DALARNA • UPPVUXEN I SPRAXKYA

Elvira Birgitta Holm skriver ungdomsböcker om stora ämnen som vänskap, sorg, kärlek, homosexualitet. Hon skriver också fantasy.

Hon debuterade med *FÖRBJUDET* som hon skrev tillsammans med Hans-Eric Hellberg 1974.

– Jag skriver de böcker jag själv velat läsa som ung, säger hon. Men också för att jag inte kan låta bli.

Hennes böcker rör alltid vid något väsentligt hos läsaren; hon berättar om de udda människorna, de som kanske är lite utanför samhället. Tidigt kom också ett queertema in i hennes författarskap.

– Jag vill vända och vrida på kärleken, berättar hon. Visa att den har många ansikten, att människor sällan är vad de synes vara och framför allt aldrig endimensionella.

Ungdomsromanerna i nutida miljö har oftast fötts ur en tidningsnotis, en historia hon hört, en bild hon sett. Så blir hon nyfiken. Vad hände egentligen? Varför hände det? Vilka är de?

– Jag vill att min nyfikenhet så småningom ska väcka läsarens nyfikenhet.

»» Jag vill vända och vrida på kärleken. Visa att den har många ansikten.

2009 utkom Elvira Birgitta Holms Augustynomierade ungdomsroman MÅNSKENSVARGEN. Det är en roman som handlar om kärlek och överlevnad i en kaotisk tid, stark och suggestiv. Berättelsen har sin grund i en vandringsägen från pestens tid.

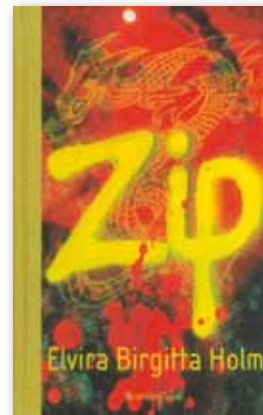
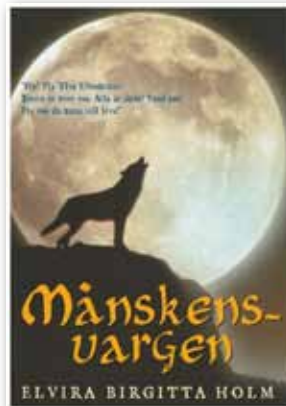
– Den historien förde mig ut på en lång resa genom fackböcker, nya miljöer och möten med människor som hade något att berätta. Det blev en helt annan historia än vad jag trott från början, och den tog mig nära fem år att forma.

Nu växer en fortsättning sakta fram.

– Jag är oerhört privilegierad, säger hon. Det är fortfarande lika roligt och fascinerande att förflytta sig till en helt annan tid och en helt annan värld.

Elvira Birgitta Holm är född i Dalarna, uppvuxen i byn med det exotiskt klingande namnet Spraxkya i Väster Tuna. Numera bor hon några mil därifrån i en annan by, i ett rött timmerhus i skogsbrynet.

– Jag bor precis som man ska bo som kulla, säger hon. Och jag är stolt och glad över denna härkomst, så som vi dalfolk brukar vara, till andras förargelse.

VERK I URVAL

Förbjudet 1974

Dramms vandring 1980

Draksommar 1987

Åskpojken 1989

Dramms färd över vattnet 1998

Drakvinter 2000

Zip 2004

Månskensvargen 2009

www.elvirabirgitta.se

FOTO: CATO LÉN

Bengt Emil Johnson

1936–2010 • FÖDD I SAXDALEN

Bengt Emil Johnson var en mångsidig begåvning; poet, kompositör och radioproducent.

Han debuterade med den konkretistiska diktsamlingen *HYLLNINGARNA* 1963 – en poesiriktning där man ansåg att språket var konkret media och lät bokstäver och ord bilda bilder. Det här var en guldålder för svensk experimentell, gränsöverskridande litteratur, musik, konst och teater. Bengt Emil blev en av konkretismens centralfigurer i Sverige.

Under 1950-talet studerade Bengt Emil Johnson pianospel och komposition för Knut Wiggen, norsk-svensk kompositör som hade stort inflytande på den svenska experimentella musiken. Så småningom kom han till Sveriges Radio där han bland annat var producent, redaktionschef och programdirektör. Han ägnade sig också åt elektronmusik och text/ljudkompositioner. Och lyssnar man, kan man höra musiken även i Bengt Emils texter.

På 1970-talet började Bengt Emil skriva dikter som helt förnyade den svenska naturlyriken. Även om han skrivit i flera olika litterära riktningar var han alltid trogen sig själv – hans egen ton hörs genom de olika stilarna.

– För mig är dikten ett sätt att orientera mig i livslandskapet, förklarade han.

I diktsamlingen AFTONSÅNGER som utkom 2010 är texterna avskalade. Inte ett ord för mycket, och ändå säger de allt. Här finns en inre röst – en röst som kommer från själva livskällan:

Sångsvanar ur dimma

Vitt i grått

O, tysta verklighet

Han föddes och växte upp i Bergslagen och har underfundigt blivit utnämnd till professor i Saxdalens natur och filosofi.

– Visst har landskapet präglat mig och satt spår i många av mina diktsamlingar, sade han.

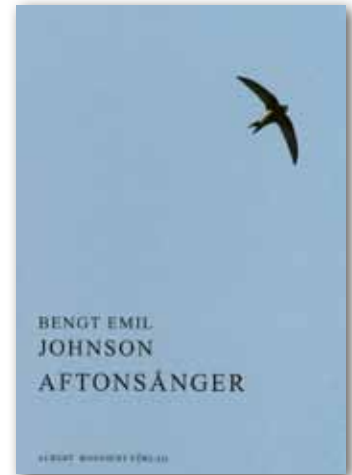
Bengt Emil var också starkt engagerad i Werner Aspenströmsällskapet – poeten som även han kom från västerbergslagen, samt Wernerteatern som har till syfte att sprida Aspenströms dramatik.

Bengt Emil fick många litterära priser, bl a De Nios Stora pris 1983 och Svenska Akademiens Kellgrenpris 2009.

**En mås?
En gråtrut?
Eller bara skuggan
av en fågel?**

**Vår vilja är att ett riktigt
värde åsätts.**

UR »AFTONSÅNGER«

VERK I URVAL

Hyllningarna 1963

Skuggsång 1973

Rötmånad 1976

Efter vanligheten: Höstlig dikt 1978

Tal till mig själv 2007

Fåglar i vår närhet 2007

Aftonsånger 2010

FOTO HENRY W. GOODWIN

Erik Axel Karlfeldt

1864–1931 • FÖDD I KARLBO, AVESTA

Erik Axel Karlfeldts far var bonde på Tolvmansgården i Karlbo by i Folkkärna socken i sydöstra Dalarna. Men gården var olönsam. För att komma ur den ekonomiska knipen förfalskade fadern släktingars namnteckningar på skuldbrev och växlar. I maj 1885 upptäcktes allt och han blev dömd till två års straffarbete.

Detta hände nästan samtidigt som Erik Axel Karlfeldt tog studenten. Trots detta klarade han sig med goda betyg, men framtiden blev inte riktigt som han tänkt sig. Studierna på Uppsala universitet blev sporadiska och mellan varven försörjde han sig som lärare.

Hans första dikt försök skrev han under pseudonym, men 1891 publicerade han några dikter under eget namn i Svensk Tidskrift. 1895 debuterade han med diktsamlingen VILDMARKS- OCH KÄRLEKSVISOR, där den storslagna dikten Fäderna ingår, där han hyllar sina fäder och hur de levde sitt liv.

1901 gav han ut sin tredje diktsamling FRIDOLINS LUSTGÅRD OCH DALMÅLNINGAR PÅ RIM, som blev hans genombrott som författare. Där har han diktat till målningar – men

»» Jag ville ha sagt dig det ömmaste ord
som låg mig på hjärtat och gnagde och malde,
du strävsinta dotter av den sträva jord;
kanhända det löst det bann som oss kvalde

UR »HÖSTHORN«

inte bara verkliga dalmålningar utan även till sådana som han sett i sitt inre:

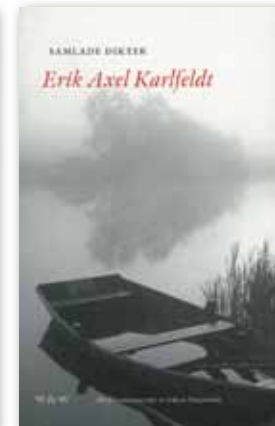
– Som målände dalkarl kräver jag mina gamla yrkesbröders blygsamma rätt: att måla som det faller mig in, med nyckfull pensel, blandande gycklets och allvarets bilder – i mina föregångares anda om än med delvis annan teknik.

När man läser Karlfeldt slås man av hur rytmiska hans dikter är, samtidigt som han målar bilder med träffsäkra ord. Rytmen är många gånger hämtad från folkvisor.

1904 valdes han in i Svenska Akademien. 1912 blev han dess ständige sekreterare.

HÖSTHORN 1927 blev Karlfeldts sista bok och hans lyriska testament. När den kom ut köade folk i timmar för att få köpa den.

Sina sista 9 år tillbringade han i Sånggården i Leksand. Strax efter sin död tillerkändes hans diktning Nobelpriset.

VERK I URVAL

Vildmarks- och kärleksvisor 1895

Fridolins visor och andra dikter 1898

Fridolins lustgård och Dalmålningar på rim 1901

Flora och Pomona 1906

Skalden Lucidor 1914

Flora och Bellona 1918

Hösthorn 1927

www.karlfeldt.org

FOTO ULLA MONTÁN

Birgitta Lillpers

FÖDD 1958 I ORSA

Birgitta Lillpers skriver om människor i de svenska bygderna bortanför allfarvägarna. Människor som kämpar med livets gåtor, samtidigt som de utför sina vardagliga sysslor.

1982 debuterade Birgitta Lillpers med diktsamlingen STÄMNOJA. Några år senare fick hon sitt genombrott som lyriker med BESÖK PÅ EN FRÄMMANDE KENNEL 1990. Samma år fick hon Aftonbladets Litteraturpris med motiveringen:

»I Birgitta Lillpers lyrik, liksom i hennes hittills enda roman Blomvattnarna från 1987, förenas det vardagliga och det ogripbara, det abstrakta och det folkliga. Hennes texter är ett sökande i ett gränslandskap mellan det sinnligt påtagliga och det utforskade. Det finns en språklig självsvåldighet i Birgitta Lillpers poesi som slår sönder alla förväntade horisontlinjer.«

Birgitta Lillpers är i första hand lyriker även om hon också skriver romaner – men de betraktar hon som lyrik i romanform.

Den första romanen hon gav ut var BLOMVATTNARNA 1987 som är en historia om ensamhet och rädslan för beroende.

2010 utkom OM DU FICK TÄNKA DIG ETT HEM, en sam-

»» Det flödar när man är ung, sedan, som äldre, blir det mer att mejsla. En stor del av arbetet är att ta bort. Det blir allt svårare, självkritiken blir ju strängare.

OM SPRÅKET UR EN INTERVJU I SVD

hällskritisk roman där texten balanserar på galenskapens egg. Den handlar om Volmar Frank som laddar batterierna hemma hos sjukpensionären Ilse. Titeln är en fråga som Ilse ställer till Volmar.

Birgitta Lillpers är född i och bor i Orsa. Och nog får det omgivande landskapet en allt större plats i hennes böcker. Fast »glesbygdsskildringar« är ett begrepp hon enligt egen utsago inte alls förstår sig på. Ändå kan man i hennes språk hitta uttryck som försvunnit i de stora metropolerna men som fortfarande finns kvar i de små samhällena.

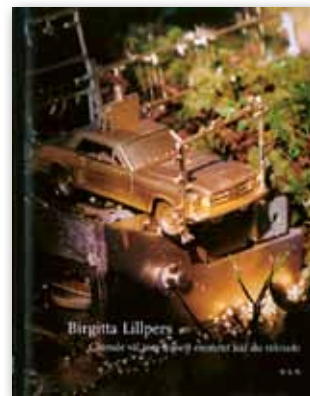
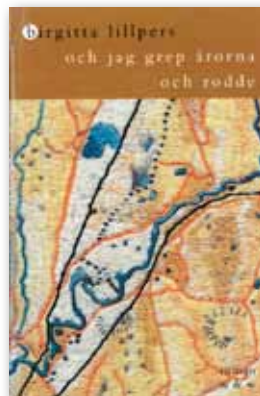
Hur många storstadsbor förstår till exempel metaforen:

i dessa dagar:

*grusa inte ända ut
det finns de
som vill glida*

UR GLÖMDE VÄL INTE LJUSETS ELEMENT NÄR DU RÄKNADE 2004

Förutom Aftonbladets litteraturpris har hon bland annat fått Karlfeldtpriset 2007 och 2008 tilldelades hon bland annat Lars Ahlin-stipendiet.

VERK I URVAL

Stämnoja 1982

Blomvattnarna 1987

Besök på en främmande kennel 1990

och jag grep årorna och rodde 1998

Glömde väl inte ljusets element när du räknade 2004

Om du fick tänka dig ett hem 2010

FOTO: LE STRÅLIN DALARNAS MUSEUM. BILDEN ÄR BESKUREN

Rune Lindström tillsammans med skådespelarna Hasse Ekman och Eva Henning.

Rune Lindström

1916–1973 • FÖDD I FAGERSTA • BODDE I LEKSAND

Rune Lindström föddes i Fagersta och flyttade till Leksand på 1940-talet. Där inspirerade Dalarnas folkliga kultur honom att skapa böcker, bygdespel och målningar.

Kanske är han mest känd för ETT SPEL OM EN VÄG SOM TILL HIMLA BÄR, Himlaspelet, som hade premiär i Leksand 1941. Samma år gavs den också ut i bokform med hans egna illustrationer. Himlaspelet blev hans genombrott som författare, dramatiker och skådespelare. Än i dag spelas det varje år i Leksand. Det är även filmatiserat.

Så här beskriver Rune Lindström själv, i ett förord till Himlaspelet, hur han inspirerades att skriva det:

– En gammal leksandskarl tänkte i stillsamhet på sin händfärd och sade: »Ä blir föll te gå te nå' långväga budar«. Dessa ord kunna aldrig gå bort ur mitt minne. De förde mig djupt i den jord där leksandsfolkets kynne har sina rötter, till den kärna av enkel bondeid som träder i dagen i manligt tysta hjältedåd. Och jag tog mig till min uppgift att i Bygdens egna färger utmåla den livssyn, som blivit mig själv till styrka, glädje och hjälp...

Himlaspelet handlar om den religiösa föreställningsvärld-

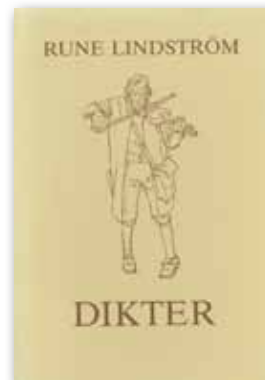
» I vårt folks heroiska ögonblick har dalkarlen stigit oss till mötes med armborst för öga för att freda konungakronan. Men i de stumma seklerna, för gråa att bevaras på historiens blad, gick han allena i by.

den i några dalmålningar. När det våras ska Mats Ersson gifta sig med sin Marit. Men pesten kommer emellan, Marit blir anklagad för häxeri och döms till döden. Mats bestämmer sig för att ta saken i egna händer. Han ska vandra upp till Gud för att fråga hur han kunde låta detta hända.

Rune Lindström skrev inte bara om dalmålningar – han målade själv också. Bland annat sex dalmålningar över kyrkoåret, som finns i Leksands kulturhus.

»...Visst är det dalmålningar«, berättade han. »Men det är inte efterapningar. Det är bara så att jag hittar trivseln bäst när jag får använda de medel som mina fäder använde och jag måste göra krumelurerna på mitt eget sätt. Eljest vore jag blott en eftersägare.«

Himlaspelet följdes av andra bygdespel. Rune Lindström bearbetade Selma Lagerlöfs roman Jerusalem till INGMARS-

SPELEN och skapade SKINNARSPELEN om den underbara pälsen efter en beställning av skinnfabrikörerna i Malung. Dessa uppförs fortfarande varje sommar i Dalarna.

Han skrev även flera filmmanus.

VERK I URVAL

Ett spel om en väg som till himla bär 1941

Johannesnatten 1948

Dalahistorier 1948

Ljuslågan. En dramatisering av Selma Lagerlöfs legend 1948

Fäbodliv 1969

Järnbruksliv 1970

FOTO DIKIC CLÄSSON

Lotta Lotass

FÖDD 1964 I BORSHEDEN, MOCKFJÄRD

I Lotta Lotass debutbok *KALLKÄLLAN* 2000 ser man tydliga spår av hennes uppväxt i Dalarna. Här finns människorna från Dalarnas skrönor. Och här finns rytmen i bygdens språk. Romanen belönades med Borås Tidnings debutantpris.

2001 kom *AERODYNAMISKA TAL* som består av ett antal texter, variationer på temat flygets historia från första delen av 1900-talet. Det unika med denna bok är mötet mellan de kalla maskinerna och Lotass poetiska ton.

I hennes texter leder det ena vidare till det andra. I *KALLKÄLLAN* skymtar Gustaf Dalén förbi, han som uppfann AGA-fyrens ljus 1905. Några år senare, 2008, skriver hon om honom i dramat *DALÉN* för Regionteater Väst.

Med språkets hjälp utforskar hon världen omkring sig. Men hon bjuder också in läsaren att bli medskapare genom att utelämnat vissa delar och bereda plats för läsarens egna tankar och skapande.

Hela tiden utvecklar Lotass romankonsten. I trilogin *DEN VITA JORDEN* 2007, *DEN RÖDA HIMLEN* 2008 och *DEN SVARTA SOLEN* 2009, arbetar hon med olika berättartekniker. Den sistnämnda är en oändlig textlabyrint utan början och utan

Och skuldra vid skuldra går de fram över den vida slätten, vilken sträcker sig ut runt omkring dem, löper ut och långt bort mot synranden och vidgas och faller fot för fot i fjärran.

UR »SKYMNING:GRYNING«

slut och upphäver den konventionella romanens form. Läsaren sätts på svåra prov och lämnas ensam och övergiven. I 340 texter beskriver hon en byggnad och de varelser som befolkar den. I slutet av varje text finns pilar med läsanvisningar som läsaren får följa i en förutsedd eller oförutsedd ordning. Och precis som man kan fångas av en labyrint, blir man här fångad och får irra runt utan att hitta fram till slutet.

Förutom sina böcker och dramer har Lotta Lotass gjort sig känd som internetförfattare. Hon var först ut att publicera sig med REDWOOD på webbplatsen Autor Eter, som är knutet till Litterär gestaltning på Göteborgs universitet.

Fina utmärkelser har följt Lotta Lotass författarskap, bland andra Eyvind Johnsonpriset 2004 och Sveriges Radios romanpris 2005 för TREDJE FLYKTHASTIGHETEN.

År 2009 fick hon Landstinget Dalarnas kulturpris. Samma år valdes hon in i Svenska Akademien på stol nummer 1.

VERK I URVAL

Kallkällan 2000

Aerodynamiska tal 2001

Den vita jorden 2007

Dalén 2008

Den röda himlen 2008

Den svarta solen 2009

Speleologerna 2009

Redwood (elektronisk resurs) 2009

Hemvist (elektronisk resurs) 2009

Kraftwerk (elektronisk resurs) 2009

FOTO LARS TRÅNGJUS

Johanna Nilsson

FÖDD 1973 I UPPSALA • UPPVUXEN I BORLÄNGE

Johanna Nilsson skriver ofta om de lite udda, utstötta, de som inte går i flock, utan håller sig för sig själva.

Hon flyttade till Borlänge när hon var 6 år, och bodde där tills hon var 18. Ibland åker hon fortfarande dit för att skriva.

1996 debuterade hon med den till viss del självbiografiska romanen HON GÅR GENOM TAVLAN, UT UR BILDEN. En bok om vad det kan kosta att vara sig själv – om utanförskap och mobbning.

»Den är så hemsk den här boken, så jobbig, så gripande. Men... oj, så bra!«, skrev en läsare efter att ha läst den.

ROBIN MED HUVAN, Johanna Nilssons första barn- och ungdomsbok, gavs ut 2001 och blev Augustnominerad. Det är en bok om fantasi som gränsar till verkligheten. Den handlar om två barn i en skog under en sommar, där träd har ögon och barn kan förvandlas till djur.

– En berättelse tar för mig alltid sin början i en människa, säger Johanna Nilsson. Någon jag blir intresserad av eller bara ser för mitt inre. Om det sedan blir en roman för vuxna eller en barnbok, visar sig så småningom.

Hon testat gränser och försöker gestalta sin historia uti-

YOU ARE

» Jag vill frigöra mig från en roll jag tilldelats, det här är ett sätt att återerövra mitt sanna jag...

JOHANNA NILSSON OM VARFÖR HON SKRIVER
AMANDA LINDBÖCKERNA UNDER PSEUDONYM

från olika människors perspektiv. För varje bok tänjer hon gränserna lite till.

– För mig är det som att andas när jag skriver, säger hon. Får jag inte skriva, så dör jag inombords.

2010 gav hon under pseudonymen Amanda Lind ut *FRANCYS EVANGELIUM*. Det är första boken i en serie om tre som handlar om en kvinnlig gangsterboss i Stockholm.

Hon har även en blogg under sitt pseudonymnamn Amanda Lind.

I framtiden har hon för avsikt att skriva sina »vanliga« romaner under sitt verkliga namn och spänningsromanerna under pseudonym.

2004 fick hon Wahlström och Widstrands litteraturpris och året därpå Gustaf Fröding-stipendiet. Hon har också fått Karin Boye-priset samt Stockholm Läser-priset (2006 års Stockholmsroman).

VERK I URVAL

Hon går genom tavlan, ut ur bilden 1996

Robin med huvan 2001

Rebell med frusna fötter 2001

De i utkanten älskande 2005

Jag är Leopardpojken's dotter 2006

SOS från mänskligheten 2008

Francys evangelium 2010

www.johannanilsson.com

FOTO STAFFAN BJÖRKLUND

Rune Pär Olofsson

FÖDD PÅ GOTLAND 1926 • BOR I FALUN

Någon anknytning till Dalarna hade jag inte. Jag är född på Gotland men har egentligen aldrig känt mig hemma där. Studieåren i Uppsala 1946–55 trodde jag skulle bli min nordligaste station. Men så en januaridag i början av 70-talet fann jag ett ställe vid Norra Barken i Smedjebacken som skulle visa sig vara ett sommarparadis. Lätt att skriva vid. Fascinerande att leva i, med sjö och vattenglada djur.

Mitt i nästa vinter lät jag tömma min lägenhet i Sigtuna och flytta allt jag ägde till Dalom. Jag höll på att hitta en hembygd! Men någon prolongerad vår och sommar gick inte att flytta – det blev en smula kallt om rumpan med utedass i skogen på Rånäsberget. Så jag lydde ingenjör Gregoriusson på Morgårdshammar och frågade Bergslaget i Falun om de hade någonting att hyra ut.

Det hade de! Jag till och med fick köpa en av de villor, som Bergslaget just då var i färd med att bygga på Gamla Herrgård. Till första advent 1974 flyttade jag in på Bergsmansgränd.

» De brukar ju säga att det tar 40 år att bli accepterad som dalkarl, eller mer. Men med Kopparberget blev jag Rune Pär med hela Dalarna.

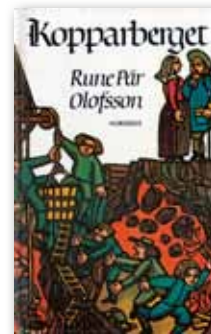
Det här med Bergslaget var ingen tillfällighet. Jag hade nyss skrivit fyra tjocka romaner om ätterna Brahe och Sparre på 1500-talet och var intill döden trött på historia. Men det var inte Norstedts förlag – böckerna hade ju gått bra! Inte kunde jag överge »min genre« nu.

»Hitta ett ämne!«

»Nej« svarade jag, »jag ska omskola mig till lokförare och inte skriva en rad historia mer!«

Men så hände det sig att jag skulle upp till Svärdsjö en kväll för att prata om mina Brahar och Sparrar. På hemvägen körde min fru, så jag kunde se mig om en smula efter vägen. Rätt vad det var dök en vägvisare upp: FALU GRUVA stod det.

»Falu gruva«, sa jag högt. »Är det nån som har skrivit om den, tro?«

VERK I URVAL

Fågel med snabba vingar 1949

Lyckans tärning. En familjeroman om ätterna Brahe och Sparre 1574–1584, 1972

Domens dag. En familjeroman om ätterna Brahe och Sparre 1599–, 1975

Kopparberget 1976

Ryssen kommer! 1991

Solens son 1996

Hönan Hilda och tuppen Hugo 1997

Georg Stiernhielm – diktare, domare, duellant 1998

Bergmästaren. Krönikeroman. Del 1–2 2001–2002

Dagen därpå körde jag till Falun. Luskade runt på Länsbiblioteket och Bergslagens arkiv. Pratade med bibliotekarierna och arkivarier. Fann att Selma Lagerlöf hade berättat några skrönor i sin Nils Holgersson. Att Ivar Lo hade skrivit en långnovell om bl a Fet-Mats, den överallt omskrivne gruvdräng som hade drullat ner i ett vattenhål och drunknat; om honom fanns det till och med operor! Skönlitterärt var detta i stort sett allt. Jag hade satt spaden i jungfrulig mark. Facklitteratur fanns det förstås massor med hyllmeter av. Jag lånade med mig hem en hyllmeter och fortsatte med det, tills jag flyttade till Falun och hade gruvan till närmsta granne. Hösten innan huset på Bergsmansgränd var färdigt, bodde vi i en lägenhet i huset intill Creutz hjulhus.

Jag hade hittat ränningen till Kopparberget, som blev min bästa »hit« och gjorde mig till Rune Pär med dalfolket. Boken trycktes i ett flertal upplagor, bland annat lät Litteraturfrämjandet trycka upp 12 000 ex av de tre delarna att nyttja som vinster i Boklotteriet. Nära 90 000 ex tillhoppa kom att tryckas; inte så illa på 70-talet för en icke deckare...

»Hur vill du själv presentera ditt skrivande?« frågar Länsbibliotek Dalarna. Det är närmast omöjligt för mig att hitta en enkel formel att svara efter.

Jag har skrivit om Linné och om Nobel och kallar bägge romaner, jag har skrivit om Georg Stiernhielm och kallar det för en levnadsteckning.

MORGONLANDET heter en science fiction om Gud. Och så är det lyrik och »klippböcker« med avfall från min journalistik, samlevnadsdebatt under rubriken HANDBOK FÖR OTROGNA. Osv. Sammanlagt ett femtiotal titlar. Jag nöjer mig som Ulf Lundell med att svara: Jag bara berättar.

FOTO LARS DAHLSTRÖM

FOTO ANTON SAMUELSSON

Tony Samuelsson

FÖDD 1961 I KARLSKRONA • BOR I ORSA

Tony Samuelsson debuterade 1989 med romanen SEYMOR som handlar om en ung löparstjärnas uppgång och fall under andra världskriget.

Hans litterära genombrott kom 1993 med romanen GÄST HOS BORGERLIGHETEN, den sista delen i en löst sammanhållen trilogi. De övriga titlarna är MYTEN OM DEN FÖRSTFÖDDE 1990 och DEN HARMYNTE TRUMPETAREN 1991. Den så kallade Farsta-trilogin berör Tony Samuelssons egen uppväxt och klassbakgrund. I och med den räknades han in som »ung lovande arbetarförfattare från förorten«.

Efter trilogin skrev Tony Samuelsson flera ungdomsböcker och en novellsamling. 2004 publicerades EN GRIND AV MÖRKER, ett psykologiskt drama om huvudpersonen Yvonne som efter en bilolycka tvingas ta itu med ouppklarade saker i sitt liv. Det är en stilistiskt driven bok som sätter fokus på förortens och arbetarklassens människor.

Ett centralt motiv i Tony Samuelssons författarskap är utsatta och övergivna barn.

» Jag skriver för att få veta varför jag skriver. Jag är nyfiken på vad som finns inom mig och vill ta reda på något om mig själv och världen, om kärleken, livet och döden.

– Flera av mina romaner handlar om unga människor som tvingas lämna sin familj och ta steget in i en ny och främmande verklighet, säger han.

Ett lika viktigt tema i hans böcker är mötet mellan människor från olika samhällsskikt.

2009 kom hans uppmärksammade bok JAG VAR EN ARIER. Den utgår från hypotesen att Tyskland vann andra världskriget. I romanen utforskar Tony Samuelsson frågan om hur stort avståndet egentligen är mellan civilisation och barbari.

I mitten av 1990-talet flyttade Tony Samuelsson och hans familj till Dalarna.

– Dalarna är en del av min barndom och uppväxt, berättar han. Vi for från Farsta till sommarstugan i Orsa under 70-talet, det var här morfar och mormor bodde och här var min mamma född. Större delen av släkten bodde i Orsa och Mora. Nu bor jag här själv.

Tony Samuelsson har fått många litterära priser, bland annat fick han fackföreningsrörelsens Ivar Lo-pris 2005.

VERK I URVAL

Seymor 1989

En lycklig tjuv om natten 1993

Tal till bruden 1996

En grind av mörker 2004

Arbetarklassens bästa partytricks 2006

Jag var en arier 2009

FOTO SIMON GATE

Aino Trosell

FÖDD 1949 I MALUNG

Aino Trosell är en av våra mest folkkära arbetarförfattare med många starka kvinnoporträtt i sina böcker – både i deckarna och romanerna.

Efter debuten 1978 med *SOCIALSVÄNGEN*, en bok som väckte debatt och som fortfarande är lika aktuell, har Aino Trosell ofta dragit nytta av sina olika arbetslivserfarenheter. Romanerna *HJÄRTSTOCKEN*, *SAMNANGER* och *FACKLORNA* rör sig kring varven i Göteborg där hon arbetade som svetsare under 10 år.

Även i hennes kriminalromaner är det moderna klassamhället ett genomgående tema.

Aino Trosell föddes 1949 i Malung. I *JÄNTUNGEN* 1994 berättar hon om sin egen uppväxt och i *EN GRÄNSLÖS KÄRLEKSHISTORIA* 2005 om sin familjs kvinnohistoria i flera generationer.

– Som ung flyttade jag från Malung, men återvände senare med min familj och bodde sedan ytterligare 20 år i hembygden, berättar hon. Numera bor jag i Stockholm men kommer regelbundet tillbaka till min stuga häruppe.

Ursprunget har i hög grad präglat hennes författarskap.

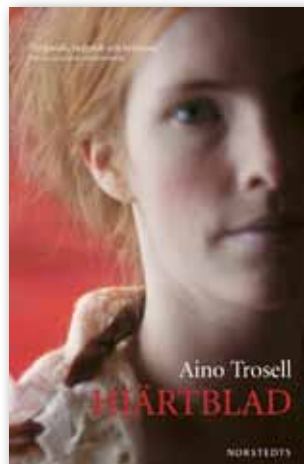
» Varje historia har sin form och alldeles unika potential. Utmaningen är att upptäcka den i havet av allt vad som erfares. Samt inte minst att fiska upp den.

– Jag hämtar alltmer näring från mina rötter, senast i romanen HJÄRTBLAD, för övrigt min tjugonde bok. Huvudperson är en av alla dessa kullor som till fots begav sig till mälardelandskapen för att arbeta för herrarna, det så kallade herrarbetet. Kullorna utförde ofta de tyngsta och smutsigaste arbetsuppgifterna, ändå var de förhållandevis fria.

– Varje historia har sin form och alldeles unika potential. Utmaningen är att upptäcka den i havet av allt vad som erfares. Samt inte minst att fiska upp den, säger hon.

Aino Trosell har fått många utmärkelser under åren. År 2008 tilldelades hon Nils Parlingpriset.

Så här stod det bland annat i prismotiveringen: »För lysande berättelser från då och nu. Historiskt och samtida, analys och drama. För skildringar av kvinnorna, glesbygden, arbetslivet och livsvillkoren. Ställningstagandet för de små i samhället – och för Järnbärrland«.

VERK I URVAL

Socialsvängen 1978

Offshore 1991

Jäntungen 1994

Ytspänning 1999

Om hjärtat ännu slår 2000

En gränslös kärlekshistoria 2005

Järngreppet 2008

Hjärtblad 2010

FOTO CHRISTINA WERKMÄSTER

Johan Werkmäster

FÖDD 1955 I FALUN

Johan Werkmäster är författaren som skriver högt och lågt, om långt borta och nära. Han förflyttar sig ständigt mellan sådant som är välbekant och allt främmande som återstår att upptäcka.

Johan Werkmäster debuterade 1983 med novellsamlingen DEN KVARGLÖMDA ÖVERROCKEN. Ett år senare 1984 kom essäer om Pär Rådströms författarskap, TILLVARONS FRÄMLINGAR. Ännu ett år senare 1985 utgav han romanen MELLAN KRIGEN. Tre böcker totalt olika till både innehåll och form.

Därefter har han även skrivit humoristiska lättlästa böcker och spännande reseskildringar.

– Jag rör mig gärna mellan olika genrer i mitt författarskap, säger han. Men också mellan skilda stilnivåer, allt från lättläst för människor med lässvårigheter till akademisk prosa.

Lättlästa böcker är något som Johan Werkmäster vurmar för. Han har både skrivit egna och bearbetat andra författares böcker till lättläst.

2008 kom hans bok om Selma Lagerlöf: SELMA LAGERLÖF: LIV, LUST OCH LITTERATUR. Där får läsaren möta Selma,

» Egentligen är det inte så stor skillnad att skriva lättläst mot akademisk prosa, i båda fallen gäller det ju att berätta en bra historia.

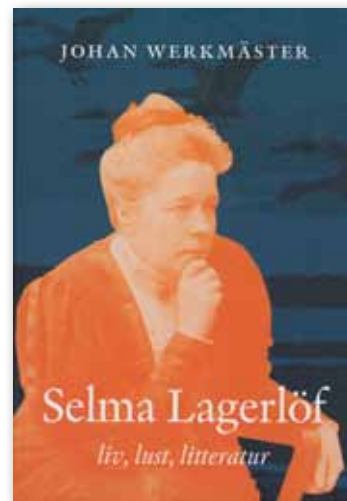
inte bara på Mårbacka, utan också i Falun, där hon bodde en stor del av sitt liv. En bok som inte endast är läsvärd för läshandikappade, utan där Johan Werkmäster lyckats med konststycket att göra den lika intressant för vana läsare.

– Målet var att den skulle vara både underhållande och rik på kunskap, säger han. När man skriver LL-böcker är utmaningen att skriva enkelt om komplicerade saker, att skriva lätt och begripligt men ändå se till att texten håller litterär kvalitet.

För att skriva den krävdes mängder med research – bland annat läste han breven mellan Selma Lagerlöf och hennes väninnor Sophie Elkan och Valborg Olander.

Johan Werkmäster är född och uppvuxen i Falun.

– Jag levde mina första 22 år i Falun, berättar han, vilket naturligtvis har format mig både som människa och författare, även om jag ganska sällan skriver tydligt och uttalat om Falun och Dalarna så finns ändå landskapet med som en resonansbotten.

VERK I URVAL

Den kvarglömda överrocken 1983

Mellan krigen 1985

Pär Rådström – ett författarliv 1990

Kyss mig! 1991

En naken karl i Paris 1999

Flanören. Berättelser om resor 2004

Selma Lagerlöf: liv, lust och litteratur 2008

FOTO PER WILHELMSSON

Boel Werner

FÖDD 1965 I SMÅLAND • BOR I LUDVIKA

Boel Werner har illustrerat åt många av våra kända barnboks författare. Ett 50-tal böcker har det blivit hittills.

– Jag är illustratör från början, berättar hon, så jag nästlade mig in i författeriet den vägen... men jag har »alltid« skrivit också. Att skriva för barn och ungdomar känns alldeles självklart, de är ju de bästa läsarna!

Hon debuterade som illustratör åt Johan Werkmästers *KYSS MIG* 1991. 1998 skrev hon sin första egna bok, *TVÄTTLINA OCH ROBERT SKOG*, en barnbok om Lina Jönsson, kallad Tvättlina och hennes bästa vän Robert Skog som bor i byn Älmemåla där inte mycket händer – om inte Tvättlina och Robert varit framme förstås.

Efter ytterligare några barnböcker skrev hon 2005 ungdomsboken *VILD* om tonåringen Irma som plötsligt får en svans och så småningom förstår att hon är ett skogsrå. En lite annorlunda tonårsbok med ett poetiskt språk där hon binder samman det vardagliga med en sagovärld. Ytterst handlar den om utanförskap och om att hitta sig själv.

Boel Werners böcker utspelar sig ofta i gränslandet mel-

» Boken Vild bygger på en bild jag fick i huvudet: En bild av en tanig tonårstjej, med en yvig svans...

lan det fantastiska och det verkliga. Så blir det fantastiska verkligt och det verkliga fantastiskt.

Hon har också skrivit flera lättlästa böcker.

– När jag skriver såna böcker, är jag noga med att språket skall vara enkelt och klart – men innehållet skall inte vara förenklat, varken i fråga om handling eller djup.

Våren 2010 utkom bilderboken **KRAKEN** som handlar om ett hitta-på-djur som är en blandning mellan hund och drake. Historien är inspirerad av en get som Boel lekte med som liten.

– Den handlar om det man gör när man är barn – växer. I början är Kraken starkare än flickan, så blir de jämnstarka, men när boken slutar är flickan starkast.

I höst utkommer en ungdomsbok om en flicka som jagar.

– Den handlar om liv och död i all enkelhet, säger Boel underfundigt.

Boel Werner är inte född i Dalarna, men har bott i Ludvika sedan 1995, så visst är hon numera en del av dalaförfattarna.

VERK I URVAL

Tvättlina och Robert Skog 1998
Tora och trollkarlen. LL-bok 2002
Flygarbyxorna 2002
Vild 2005
Kraken 2010
www.boelwerner.com

Fler författare med dalaanknytning

Ahlin, Gunnel
Axellie, Ragnwei
Backman, Kerstin
Bergström, Maria
Bing, Hans
Bolander, Nils
Casparsson, Ragnar
Claeson, Stewe
Columbus, Samuel
Danielson, Oscar
Ekman, Margareta
Eriksson, Hjalmar
Fagerberg, Maj
Forssberger, Annalisa
Forsslund, Karl-Erik
Funch, Elsbeth
Furuland, Lars
Gummerus, Barbro
Gummerus, Teddy

Hambraeus, Axel
Hed, Kerstin
Hedström, Ingrid
Hellberg, Hans-Eric
Hessérus, Madeleine
Hirdman, Maj
Jarl Nydén, Karin
Johansson, Johan-Olov
Johnsson, Molly
Kallenberg, Lena
King, Marika
Koch, Martin
Lagerlöf, Selma
Larsson i By, Carl
Larsson, Carl
Linné, Carl von
Lundén, Ulf
Lundgren, Torbjörn
Lundh, Paul

Nergård, Maj-Britt
Norberg, Eva
Norelius, Einar
Olevik, Josefin
Parling, Nils
Paulsen, Marit
Persson, Arne
Persson, Titti
Sarri, Margareta
Stiernhielm, Georg
Svedberg, Jesper
Svensson, Olle
Törnqvist, Victoria
Wallenius, Andreas Erici
Wallin, Johan Olof
Wallin, Marie-Louise
Westberg, Anna
Yvell, Erik

- 4 Otilia Adelborg**
- 6 Dan Andersson**
- 8 Gunder Andersson**
- 10 Lars Ardelius**
- 12 Werner Aspenström**
- 14 Bisse Falk**
- 16 Krister Gidlund**
- 18 Göran Greider**
- 20 Anna Hallberg**
- 22 Elvira Birgitta Holm**
- 24 Bengt Emil Johnson**
- 26 Erik Axel Karlfeldt**
- 28 Birgitta Lillpers**
- 30 Rune Lindström**
- 32 Lotta Lotass**
- 34 Johanna Nilsson**
- 36 Rune Pär Olofsson**
- 40 Tony Samuelsson**
- 42 Aino Trosell**
- 44 Johan Werkmäster**
- 46 Boel Werner**

www.dalalitteraturen.se

